

АНГЛІЦИЗМИ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

Мусійчук С. М. Англiцизми у французькій мові та особливості їх перекладу.

Англійська мова, будучи однією з найпоширеніших мов світу, останнім часом все більше і більше впливає на інші мови. Англійські запозичення вживаються майже в усіх мовах. Велика кількість англiцизмiв «увійшла» й до французької мови, їх з легкістю можна знайти у французьких тлумачних словниках із транскрипцією та поясненням значення. Стаття присвячена актуальному питанню особливостей перекладу англiцизмiв у французькій мові.

Ключові слова: англiцизм, запозичення, лексема, семантична калька, деривація, мова-реципієнт.

Мусейчук С. Н. Англицизмы во французском языке и особенности их перевода.

Английский язык, будучи одним из самых распространенных языков мира, в последнее время все больше и больше влияет на другие языки. Английские заимствования употребляются почти во всех языках. Большое количество англицизмов «вошло» и во французский язык, их легко можно найти во французских толковых словарях с транскрипцией и объяснением значения. Статья посвящена актуальному вопросу особенностей перевода англицизмов во французском языке.

Ключевые слова: англицизм, заимствование, лексема, семантическая калька, деривация, язык-реципиент.

Musiichuk S. M. Anglicisms in French and their translation.

English, being one of the most spoken languages in the world, is influenced by other languages in recent years, more and more. English borrowings are used in almost all languages. A large number of anglicisms «entered» in French language. They can be easily found in the French explanatory dictionary with transcriptions and definitions. The article is devoted to the topical issue of translation the anglicisms into French.

Key words: anglicisms, borrowing, token, semantic loan translation, derivation, language-recipient.

Французька належить до групи мов, під назвою «індоевропейські» – ті, що найчастіше використовуються у світі після китайської. Вона знаходиться на десятому місці у списку мов, що є найпоширенішими у світі загалом. Найбільш поширеною мовою все ж залишається китайська, а наступною у списку знаходиться англійська, нею розмовляє більше половини усього населення земної кулі. Тому не дивно, що використання досить буденних англійських слів (як-от: О.К.) стає популярним в інших мовах. Не є винятком і французька, яка, на жаль, через такий значний вплив англійської страждає у своєму подальшому розвитку.

Використання англіцизмів у французькій мові досить активне, є предметом вивчення багатьох лінгвістів (П. Гіро [3], Ж. Рей-Дебов [9–10], М. Хофлер [4]). Питання класифікації англійських запозичень у французькій мові суперечливе. Нині наявні кілька класифікацій англійських запозичень, розроблених французькими та іноземними лінгвістами, зокрема П. Богааром [1], М. Мізанчук [6], М. Пернье [7], М. Піконом [8]. Незважаючи на те, що вже досить давно вчені займаються цією проблемою, ще й досі немає одностайної думки щодо критеріїв розподілу іншомовних елементів на групи. Важливим також залишається питання особливостей перекладу англіцизмів у французькій мові.

Метою статті є аналіз вживання англіцизмів у французькій мові і особливості їх перекладу.

Наступ англійської мови в останнє десятиріччя був настільки широким, починаючи з банального *weekend* і завершуючи новим утворенням *Monika-gate*, що французький уряд вирішив кілька років потому вдатися до заборони англіцизмів на телебаченні. Другим чуттєвим ударом був указ про додаткову сплату реклами, у якій вживаються слова англійського походження. Але вжиті заходи були марними. Майже всі англіцизми вже повністю «увійшли» до французької мови, їх з легкістю можна знайти у французьких тлумачних словниках із транскрипцією та поясненням значення.

У відомих словниках французької мови *Le Petit Larousse* та *Le Petit Robert* знаходимо два значення слова «англіцизм»: по-перше, це вираз, властивий англійській мові; по-друге, – запозичення з англійської (*Le Petit Robert* тут додає, що це може бути запозичення і з американського варіанту англійської мови). Якщо стосовно першого значення можна сказати те, що воно досить ухильне, адже стосується передусім внутрішніх проблем словника, то друге значення постає частковим та неповним. Наприклад, немає жодних сумнівів, що слово *star*, яке є в англійській, має те саме значення, що й у французькій, запозичене з англійської мови. Однак наявні і такі слова, які функціонують у французькій мові з абсолютно іншим значенням, ніж в англійській. Наприклад, *people*, що у Франції означає «знаменитості». Те саме можна сказати і про *label* та *camping-car*, яким в англійській мові відповідають терміни *seal of quality* та *camper* [9].

Спеціалізовані словники дещо розширюють категорію англійських запозичень. Так, *Dictionnaire des anglicismes*, укладений Едуардом Боннаффе [2] дає більш широке тлумачення терміна «англіцизм», зазначаючи, що це запозичені з англійської мови *des façons de parler* (манери говорити), перенесені у французьку. Таке визначення має певні суперечливі моменти, бо не зрозуміло, що означає поняття «манера говорити», а також чи будуть усі франкофони одноставними у визначенні, коли йдеться саме про англіцизм. Немає жодних сумнівів у тому, що *week-end* є англіцизмом у французькій мові, натомість виникають питання щодо лексеми *station-service*, де нібито всі елементи французькі, а слово є семантичною калькою, яка наслідує англійський вираз *service station*.

Автори словника *Le Grand Robert* [11] роблять певне розмежування між запозиченнями. Так, вони виділяють інтегровані і майже непомітні у мові запозичення на зразок *bifteck, rail, tunnel* та численні недавно зроблені погано інтегровані запозичення. Авторі кваліфікують їх як англіцизми, що означає: ці слова не сприймаються населенням одноставно, тому вони часто є об'єктом офіційних рішень з так званого «офранцузження» запозичених елементів. Згідно з оцінкою *Le Grand Robert*, чим пізнішим є запозичення, тим більше в нього шансів бути кваліфікованим як англіцизм. Як бачимо, укладачі словника взяли за основний критерій визначення англійських запозичень ступінь їх інтегрованості у французьку мову. Вони зараховують до їх класу лише неінтегровані або малоінтегровані лексичні одиниці, зауважуючи: якщо слово адаптувалося до морфологічних, граматичних та синтаксичних правил мови-реципієнта, то воно перестало бути запозиченням, сприймається як невід'ємна частина цієї мови, набуває рівних прав з корінним вокабуляром, бо функціонує за тими самими законами [11].

М. Хофлер у коментарі до свого *Dictionnaire des anglicismes* пише, що в його словник включено лише ті лексеми, які являють собою «лексематичний імпорт» (*importation lexicématique*), тобто повні запозичення як за формою, так і за змістом з можливою фонетичною адаптацією [4]. Відповідно, учений висловив своє розуміння терміна англіцизм, яке не включає в себе те, що називається «лексематичним заміщенням» (*substitution lexicématique*), тобто слова, утворені на основі французьких елементів, де лише внутрішня будова свідчить про англійський вплив. М. Хофлер зараховує до категорії англіцизмів такі лексеми: слова, запозичені цілісно: *jazz, test, strip-tease*; слова, де лише один елемент є запозиченим: *lampe flood, surbooking*; англо-латинізми: *psychédélique, supporteur*; несправжні англіцизми, які належать до категорії «лексематичного імпорту», але не мають відповідної моделі у мові-донорі: *fly-tox, brushing, silentbloc*; мандрівні слова: *bungalow, curry, cafétéria, tandem*.

Очевидно, що науковець таким чином обмежує клас англіцизмів, вилучаючи з нього семантичні запозичення, кальки або слова, утворені на основі заміщення однієї французької лексеми іншою.

Від вищезазначених трактувань поняття «англіцизм» суттєво відрізняється його розуміння Ж. Рей-Добов. Дослідниця зазначає, що англіцизм – це слово, яке належить англійській мові та яке прийшло у французьку, де воно використовується спочатку кількома людьми зовсім непомітно, у лапках, будучи виділеним курсивом чи супроводжуваним коментарями, а потім широким загалом без застережних заходів і досить-таки масово [9].

Ми вважаємо, що англіцизм – це лінгвістична єдність (просте слово, аббревіатура, акронім чи лексична синтагма або сталий вираз), запозичена з англійської мови, яка приходить у мову-реципієнт з незміненими або зміненими на французький манер графікою та фонетикою. Проникнення таких елементів до французької мови спричиняє (або ж ні) дериваційні трансформації, так само, як і семантичні зміни. Тобто англіцизмами можна також вважати будь-які цитати, перегрінізи або ксенізи. Саме таким чином слова спокійно входять у мову без будь-якого контролю, адже їх найчастіше вживають у лапках або виділяють курсивом, а значить їх іншомовне походження помітне і не викликає занепокоєння спеціалістів.

Відмінності у трактуванні самого поняття «англійське запозичення» зумовлюють розбіжності в підходах до класифікації цих елементів іноземного походження у французькій мові. Відомий лінгвіст ХХ ст. П'єр Гіро, який займався проблемою іноземних елементів у французькій мові взагалі, у праці «*Les mots étrangers*» [3] розглядає запозичення як єдність форми та змісту, тобто назви та тієї речі, яку вона називає. Таке визначення дає йому змогу класифікувати запозичення за п'ятьма категоріями згідно зі способами їх потрапляння та видозміни у мові-реципієнті:

1) запозичення назви та речі, як у разі *basket-ball*, коли до Франції одночасно потрапили як вид спорту, так і слово, яке його позначає у своїй первісній формі;

2) запозичення назви без запозичення речі, яку вона позначає. Це той випадок, коли запозичується слово у своєму іноземному вигляді, але без того поняття, яке воно називає і яке залишається чужорідною реальією, як, наприклад, *christmas pudding*. Як наголошує П. Гіро, навіть коли річ сама по собі не була запозичена, часто вживане у французькій мові слово може стати французьким не фізично, а внаслідок частого вживання, особливо якщо форма слова схожа на корінні французькі форми. Наприклад, багато французьких письменників розповідають історії, у яких йдеться про *christmas pudding*, це слово стає досить відомим, щоб стати частиною мови та інтегруватися в неї. Значення *christmas pudding* у французькій мові згодом розшириться, звуковий комплекс почне використовуватися на позначення іншої реальії;

3) запозичення речі без запозичення назви, тобто калькування слова за допомогою еквівалентів мови-реципієнта, що відбулося з поняттям *dada* (англ. *hobby-horse*);

4) запозичення з формальною асиміляцією: *boulingrin* (англ. *bowling-green*). Сюди логічно буде додати й утворення внаслідок злиття форм, які потім можуть призвести до етимологічних помилок: *contredanse* (англ. *country-danse* «*danse de la campagne*»);

5) запозичення з одночасною модифікацією значення слова, яке, потрапляючи в мову, набуває особливого смислового забарвлення. Так, французьке слово *réaliser*, що має значення реалізовувати, втілювати, набуло значення англійського слова *to realise* – усвідомлювати. У результаті можливим стає існування в мові двох слів ідентичних за формою, але різних за змістом у різних контекстах [3]. Класифікація П. Гіро досить широка й загальна і стосується рівним чином усіх мов, з якими контактувала та з яких запозичувала французька мова.

М. Мізанчук витлумачує англіцизм як будь-який термін, що вживається у французькій мові та який є наслідком впливу англійської мови, виділяє такі категорії запозичень:

– слова, запозичені з англійської мови такими, якими вони існували в ній (*leader, Kleenex*);

– слова, запозичені з англійської мови, що зазнали орфографічних змін (*week-end, no-man'sland, loser* (являє собою неправильно написане англійське слово *loser* «*perdant*»);

– французькі терміни, значення яких було розширене під впливом англійської мови (*réaliser – se rendre compte; contrôler*);

– лексеми, що є результатом деривації англійських слів у французькій мові (*medias – médiatique; kidnapper – kidnappeur*);

– терміни, утворені у французькій мові на основі англійських елементів (*brushing, recordman* тощо), їх ще називають «несправжніми англіцизмами» («*faux anglicismes*») або псевдоангліцизмами;

– слова, утворені з французьких елементів (де англійське слово, яке намагаються імітувати є дуже схожим на французьке слово), але згідно з правилами англійського синтаксису (*station-service* (порядок слів, як у французькій мові, а відсутність прийменника, як в англійській), *vidéoclub* (порядок слів, як в англійській мові), іноді ці слова пишуться без дефіса, що надає їм англійського вигляду) [6].

Ця диференціація теж не позбавлена неточностей. Адже запропонована класифікація суперечить витлумаченню поняття «англіцизм», запропонованому М. Мізанчук. З одного боку, дослідниця стверджує: якщо запозичення змінюється за законами мови-реципієнта (тобто адаптується до неї), то воно перестає бути іноземним елементом, а стає повноправним французьким словом, а, з іншого, – виокремлює категорію запозичених лексем, які зазнали у французькій мові дериваційних змін [6]. Ця невідповідність зумовлена тим, що дійсно складно заперечувати англійський вплив, коли слово має притаманний саме цій мові корінь, навіть якщо й з характерним французьким закінченням.

Спробуємо розподілити всі англіцизми, що вживаються у французькій мові, на групи. Проаналізувавши велику кількість джерел, ми дійшли висновку, що досить поширеною групою є назви тканин, які прийшли з англословних країн, та одягу. Так, наприклад, поряд із французьким написанням назви тканини *le cachemire* ми часто зустрічаємо збережене англійське написання з французьким артиклем *le cachmere*. Або повністю перенесене на чужорідний ґрунт написання *le lambs-wool*, яке навіть не фігурує в сучасних словниках, але добре відоме французам завдяки марці, що стоїть на імпортованих із Англії вовняних речах. Інша доля спіткала таку назву тканини, як *le jersey* [jersi]. Слово повністю асимілювалося у французькій мові та підкорилося французьким правилам вимови.

Показну групу утворюють слова, правомірність вживання яких можна узяти під сумнів: *baby-sitting* [babisiting, bebisiting]; *teen-agers* [tineidjer]; *week-end* [wikend]; *play-back* [pleibek].

Деякі запозичення настільки добре почувають себе в чужій країні, що утворюють фразеологічні одиниці: *être pris en sandwich*; *avoir un ticket avec quelqu'un* тощо; інші «офранцузжуються», тобто утворюють одне ціле з французьким формантом: *interviewer*, *stocker*, *room-service*, *brinquebaler*.

Але поряд із англіцизмами, уживання яких можна так чи так пояснити і які ввійшли до сучасних французьких словників, як-от Robert, Larousse, натрапляємо на цілком не прийнятні. На наш погляд, використання чужорідних лексичних одиниць, що не є ні часто вживаними, ні адаптованими, переклад яких середній француз, і тим паче перекладач з французької, не знає: *hand-woven* – намотаний на руку, *handspun* – виготовлений руками, *crooner* – естрадний співак, *sheetland* – ділянка землі, *twinsset* – подвійне місце, *shirtmakers* – кравець, *drugstore* – аптека, *bringue* – гульня, *flipper* – плавник. Деякі новоутворення не можна зрозуміти навіть скориставшись англійськими словниками. Так, наприклад, в одному з текстів засвідчений іменник жіночого роду *une granny-smith*, де чітко розрізняються два значущих елементи, які є зрозумілими кожен окремо, але погано поєднуються.

Англіцизми впевнено входять до побуту, а отже і в мову французів. У зв'язку з цим перед перекладачем неминує виникає проблема перекладу цих лексичних одиниць. Ідеальний варіант, коли перекладач досконало володіє двома мовами, знає реалії, культуру, літературу носіїв цих мов. Але якщо це не так, то як вихід може бути запропонований змістовно-структурний аналіз лексичних одиниць, особливо в тих випадках, коли ми спостерігаємо зрощення двох мов (*stocker*, *brinquebaler*). У цьому разі перекладач може орієнтуватися за формальними показниками. Так, натрапивши в тексті на незнайомі слова з формантом *-er* (*stocker*, *interviewer*, *brinquebaler*), він, навіть не знаючи їх лексичного наповнення, може зробити висновок, що це дієслова. Маючи справу з такими

складноутвореними запозиченнями, як *duffle-coat*, *hand-woven*, *hand-spun*, *baby-sitting*, *twin-set*, перекладач може спиратися на знання перекладу хоч якоїсь із частин. Так, натрапивши на *baby-sitting*, навіть не знаючи англійської, можна здогадатися, що йдеться про дитину або щось пов'язане з нею; формант *-ing* вказує на дію, таким чином можна припустити, що йдеться про догляд за дитиною. Складні слова *hand-woven*, *hand-spun* мають спільну частину, яка дає змогу зорієнтуватися, що вони означають якісь явища, пов'язані з руками, або називають те, що виготовляється руками. На нашу думку, якщо перекладач не має під руками словника або якщо він не знаходить у ньому потрібної лексичної одиниці, бо це можуть бути неологізми, він повинен керуватися своїми асоціаціями, тому що недарма і французька, й англійська, і російська, і українська мови належать до індоевропейської сім'ї. Часто ми можемо провести паралелі на звуковому рівні: *baby-sitting* – *twin-set* – сидеть – сидіти.

Наведені вище позиції свідчать про те, що мовознавці схильні розглядати англіцизми в широкому смислі, вони не відкидають англійського впливу як у разі несправжніх запозичень («faux emprunts»), так і в кальках, і в словах, утворених за допомогою деривації, хоч деякі науковці вилучають ці терміни зі списку англіцизмів, вважаючи їх французькими лексемами.

На жаль, у наш час розвиток французької мови призупинився через наявність в ній великої кількості англіцизмів. Англіцизми поширилися не лише на французьку мову, але й мають значний вплив на мови інших народів. Вони використовуються здебільшого для умовної економії часу. Багато англіцизмів уже вважаються невід'ємною частиною французької мови і їх значення витлумачені у словниках (Larousse, Robert).

Аналіз великої кількості різноманітних джерел показав, що більшість англіцизмів належать або до категорії «мода», або до категорії «техніка, електроніка, зв'язок». Тож можна зробити висновок, що слова саме з цих категорій є найбільш поширеними в усьому світі, а точніше саме англійські слова (англіцизми).

Французька мова використовує різні англомовні елементи, навіть утворює подібні для забезпечення своїх комунікативних потреб, тому розглянути всі прояви процесу англізації французької мови досить складно. Але цілком можливо охопити хоч би частину лінгвістичних феноменів сучасної мови Франції, які запозичені з англійської. Для більш детального та повного аналізу англомовних запозичень у французькій мові необхідно розподілити їх на більш вузькі категорії, які враховували б не тільки лінгвістичні характеристики, новоутворення та дериваційні процеси, але й історичні, морфологічні та лексичні аспекти.

Література

1. Bogaards P. On ne parle pas français : La langue française face à l'anglais / P. Bogaards. – Bruxelles : Duculot, 2008. – 207 p.

2. Bonnaffé E. Dictionnaire étymologique et historique des anglicismes / E. Bonaffe. – Paris, 1920. – 193 p.
3. Guiraud P. Les mots étrangers / P. Guiraud. – P. : PUF, 1971. – 127 p.
4. Höfler M. Dictionnaire des anglicismes [Text] : словарь / Manfred Hofler. – Paris : Librairie Larousse, 1982. – 308 p.
5. Le noble-Pinson M. Anglicismes et substituts français // Duculot. – 1991.
6. Misanchuk M. Anglicismes dans la presse française / M. Misanchuk // L'Express et le Nouvel observateur (1991 – 1995). – Calgary : University of Calgary, 1997. – XI. – 444 p.
7. Pergnier M. Les anglicismes / M. Pergnier. – P. : PUF, 1989. – 224 p.
8. Picone M. D. Anglicisms, Neologisms and Dynamic French / M. D. Picone. – Amsterdam : John Benjamins, 1996. – XII. – 462 p.
9. Rey-Debove J. Dictionnaire des anglicismes, avec Gilberte Gagnon, Le Robert, 1991.
10. Rey-Debove J. Le Nouveau Petit Robert, en collaboration, 1993, réédition en 2006.
11. Robert Paul, Rey Alain (dir.), Le Grand Robert de la langue française. – Paris : Dictionnaires Le Robert, 2001. – Vol. 6.